

Aušra ŽEMIENĖ
Vilniaus pedagoginis universitetas

**RAGAINĖS APSKRITIES XVIII A. PAB. – XIX A. PR.
VYRŲ PAVARDŽIŲ DARYBA**

Lietuvių istorinėje antroponimikoje pavardžių tyrimai daugiausia grindžiami Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės antroponimine medžiaga. Minėtini A. Salio (Salys 1983: 11–70), P. Skardžiaus (Skardžius 1956: 502–509), P. Joniko (Jonikas 1973: 201–216), Z. Zinkevičiaus (Zinkevičius 1977: 19–77), V. Maciejauskienės (Maciejauskienė 1991; 1993) darbai. Nors LDK antroponimijos lobynas ir nėra išsemtas, tačiau Mažosios Lietuvos pavardžių tyrimo duomenys papildytų lietuvių vardyno studijų išvadas, skatintų istorinės antroponimikos raidą. Iki šiol tų duomenų, deja, nėra daug. Mažosios Lietuvos antroponimijos galima rasti V. Kalvaičio (Kalvaitis 1910), J. Gerulio (Gerullis 1922), R. Trautmano (Trautmann 1925), V. Fenclo (Fenzlau 1936) darbuose, istoriko A. Matulevičiaus studijoje (Matulevičius 1995: 213–222). Tačiau iš specialesnių tyrimų galima būtų paminėti tik G. Kiškienės straipsnius, kuriuose buvo nagrinėjama Mažosios Lietuvos pavardžių daryba (Kiškienė 1983; 1985; 1989; 1990).

Šio straipsnio tikslas yra praplėsti Mažosios Lietuvos antroponimijos tyrimus XVIII a. pab. – XIX a. pr. Ragainės apskrities vyrų pavardžių darybos analize. Tai pirmoji publikacija, kurioje tiriami asmenvardžiai, išrašyti iš Berlyno centriniame evangelikų archyve (EZA) saugomų Mažosios Lietuvos istorijos šaltinių¹.

Šaltinis – Ragainės bažnyčios 1769–1822 m. santuokų registracijos knyga „Verzeichniß der getrauten Paare im Litauifchen Kirchspiel/Ragnit/de Annis 1769–1700, 1771, 1769–1822“². Knygos lapai buvo sunumeruoti, iš viso jų 131. Knyga apima maždaug 53 metų laikotarpį (1769–1822 m. santuokų registraciją), iš jų išrinkta apie 4700 pavardžių užrašymų (1901 skirtinga pavardžių leksema), kurie kartu su vardų užrašymais sudaro maždaug 9400 asmenvardžių kartoteką. Santuokos įrašai nurodo sutuoktinių (kartais ir jų liudininkų arba jaunosios tėvo) vardus ir pavardes, gyvenamųjų vietų (kaimų) vardus. Kai ku-

¹ Plačiau apie EZA žr. Drotvinas V. Mažosios Lietuvos vardyno šaltiniai Vokietijos archyvuose. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 38, 1997, 81–87.

² Knygų mikrofišas parūpino prof. V. Drotvinas. Mikrofišų kodai yra EZA 0 3604/1+, EZA 0 3604/2+, EZA 0 3604/3- Ragnit/Ostpreußen b)1769–1822 lit.

riuose įrašuose galima rasti ir duomenų apie sutuoktinių giminystės santykius bei socialinę padėtį. Santuokos formulės yra kelių tipų:

(1) *Nikelis Errikatis von Lepaloten ist mit Aguzſe Lutkuwacze des Jokubs Lutkus in Pellenen ... 24 Octbr.: in der Rimſa copuliert werden.*

Pirmajame pavyzdyje yra abiejų sutuoktinių bei jaunosios tėvo vardai ir pavardės bei gyvenamųjų vietų vardai.

(2) *Mik. Danys e[in] Lofſ[mann] der Wittwer mit der Magd Ane Urbſzate beyde von Preusſen 28 Febr.:*

Antrajame pavyzdyje, be jau minėtų sutuoktinių įvardijimų, gyvenamųjų vietų vardų (abu kilę iš tos pačios vietos), nurodoma ir jaunikio profesija (sielininkas).

(3) *Anſas Pellinatis, der Dwaronatis von Bludiſzken, Stieffohn, mit der von ihm ... Magd Madl. Erkate von Dorlauken d[iem] 11 Nvbr.*

Trečiajame pavyzdyje nurodyta sutuoktinių vardai ir pavardės, jų socialinė padėtis (dvarininkas, samdinė), gyvenamųjų vietų vardai bei jaunikio šeimyninė padėtis (posūnis).

(4) *Jurgis Skambraks e[in] Invalide von Raudeken, mit Erkme Maiſzimate ... von Groſten d[iem] 1 Xbr.*

Šiame įrašė yra sutuoktinių vardai ir pavardės, jų gyvenamųjų vietų vardai bei jaunikio socialinės padėties (invalidas) nuoroda.

Šaltinis rašytas vokiečių kalba su lotynų kalbos intarpais, o lietuvių pavardžių užrašymuose jaučiama vokiečių kalbos įtaka. Fonetikoje tai ryšku iš lietuvių kalbai nebūdingų tam tikrų priebalsinių junginių, pvz., *Schmidtke*, balsinių fonemų *uo/o*, *ė/e* niveliavimo, pvz., *Joſzuwatis* – *Juoſzuwaitis*, *Sedatis* – *Sėdaitis* ir pan. Įrašai rašyti ne vieno asmens, todėl pavardės užrašomos labai nevienodai, gausu grafinių skirtumų, nesąlygotų pozicinių variantų, pvz., *Tumofatis* / *Tumofſzatis*, *Kriſzons* / *Kryſzons*, *Ennulene* / *Ennullatis*, *Jagomaſtate* / *Jagomoſtene* / *Jegomaſtat* ir pan. Dažni pavardžių variantai liudija, kad XVIII a. pavardės, nors ir tapusios būtina asmens įvardijimo dalimi, dar neturėjo tvirtos juridinės padėties, kuri saugotų jų tikslumą bei pastovumą (dar plg. Maciejauskienė 1991: 117).

Beveik visi asmenų įvardijimai (apie 98%) yra dvinariai, pvz.: *Erdmons Kemſatis*, *Anſas Pellinatis*, *Jokubs Lutkus*. Vienodi tėvo ir sūnaus antrieji įvardijimo nariai rodo, kad antrasis dvinario įvardijimo asmenvardis jau įgavęs pavardės statusą, pvz.: sūnus *Jons Lenkait*, tėvas *Kriſtup Lenkait*. Taigi XVIII a. Mažojoje Lietuvoje, kaip ir Didžiojoje Lietuvoje, jau galutinai nusistovėjęs dvinaris lietuvių įvardijimas vardu ir pavarde (plg. Maciejauskienė 1991: 112).

Dažniausiai dvinario įvardijimo formulė yra tokia: vardas + pavardė. P. 121–131 įvardijimo tvarka pasikeičia, kadangi keičiasi asmenų registravimo knygoje tvarka. Šiuose puslapiuose asmenys registruojami skiltinėje lentelėje, kurios pirmoje skiltyje („Name und Stand“) pirmiausia rašoma pavardė, po to vardas. Kitose skiltyse asmenys surašomi įprastine tvarka: pirmasis narys – vardas, antrasis – pavardė.

Tik vieno vyro įvardijimą sudaro du vardai ir pavardė: *Anusfis Anfas Gurblys*. Čia *Anusfis* yra mažybinė krikščioniško vardo *Anfas* lytis. Galima manyti, kad pirmuoju mažybiniu vardu žmogus buvo vadinamas namuose, o antrasis – oficialus vardas.

Pavardžių darybos samprata. Kalbant apie pavardžių darybą, būtina pabrėžti, kad ji savo prigimtimi ir pobūdžiu iš esmės skiriasi nuo bendrinės leksikos darybos.

Pirma, visos pavardės atsirado iš asmenvardžių: iš patronimų, sudarytų su patroniminėmis priesagomis, arba iš įvairių kitų (pravardžių, senųjų dvikamienių, asmenvardžių, atsiradusių iš apeliatyvinių prievardžių, ir pan.) – (plg. Maciejauskienė 1991: 228). Tai neleidžia vertinti pavardės kaip vedinio. Pavyzdžiui, pavardė, atsiradusi iš patronimo, nėra vedinys, ji tik turi vienokį ar kitokį afiksą. Dar plg. bendrinį žodį *karalaitis* ir pavardę *Adomaitis*. Pirmuoju atveju darybos pamatas yra *karalius*, o darybos afiksas – priesaga *-aitis*. Taigi bendrinis žodis *karalaitis* yra priesagos *-aitis* vedinys (derivatas). Antruoju atveju pavardę *Adomaitis* laikyti priesagos *-aitis* vediniu būtų klaidinga, kadangi su šia priesaga buvo sudarytas tik patronimas, kuris vėliau (apie XVII–XVIII a.) tapo pavarde. Taigi minėta priesaga yra patronimo darybos afiksas.

Antra, jau susiformavus pavardėms (nuo XVIII a.), vyko jų stabilizavimosi procesas: patroniminių priesagų numetimas, slavinimas ir pan. (Maciejauskienė 1991: 117). Šio proceso vienas iš padarinių – nelietuviškų priesagų išsigalėjimas lietuvių pavardėse.

Taigi kalbėti apie pavardžių darybą (vertinant ją bendrinių žodžių darybos požiūriu) nėra pamato. V. Maciejauskienė linkusi šiam reikalui vartoti net kitą sąvoką – „pavardžių darybos tyrimo specifika“ (plg. „skirtingos darybos pavardžių kilmės specifika“) ar pan. (Maciejauskienė 1991: 205).

Pavardžių daryba yra susijusi su pavardės, kaip tikrinio žodžio, specifika. Tikrieji pavardžių afiksai, atsižvelgiant į pavardžių formavimosi, raidos, stabilizavimosi ypatumus, yra asmenvardinės (patroniminės) priesagos *-aitis*, *-onis*, *-ūnas*, *-ėnas* (Maciejauskienė 1991: 216). M. Ramonienė šias priesagas dar vadina „tik pavardėms būdingomis priesagomis“ (Ramonienė 1992: 124). Prie patroniminių priesagų priskiriamos ir slaviškos *-ovič*, *-evič*. Pirmiausia šios priesagos įsitvirtino patronimuose, o formuojantis pavardėms, daugelyje jų išliko. Tačiau reikia pabrėžti, kad priesagos *-ovič*, *-evič* lietuvių pavardėse gali būti atsiradusios ir kitaip: jos galėjo būti pridėtos dirbtinai, slavinant pavardes, arba pavardės su jomis yra skolintos (Maciejauskienė 1991: 180–181; 1993: 40; 1996: 60).

Pavardžių darybos kontekste minėtinos ir deminutyvinės priesagos *-elis*, *-ulis*, *-utis*, *-ukas* ir t.t. Jų reikšmės vertinimas irgi dažnai būna probleminis: šios priesagos galėjo turėti tiek patroniminę reikšmę (tėvo ir sūnaus, kaip nevienodo amžiaus bei skirtingų kartų asmenų, pavardžių priesagos), tiek mažybinę reikšmę (šios reikšmės priesagos vartojamos norint atskirti giminystės ryšiais

nesusijusių asmenų pavardės, signalizuojančias apie įvairius ekstralingvistinius skirtumus) – (plg. Maciejauskienė 1987: 87; 1991: 89). Matyt, kai kurių tiriamo šaltinio pavardžių minėtos priesagos turi mažybinę reikšmę (plg. *Deiwikis* ir *Deiwikatis*, *Bastikas* ir *Bastikatis*), bet dažniausiai jų reikšmę sunku nustatyti (gali būti ir mažybinės, ir patroniminės reikšmės).

Turint omenyje tai, kad pavardžių darybos specifika susijusi ne tik su pavardžių kilmės ir raidos ypatumais, bet ir su pavardžių stabilizavimosi procesu, svarbios yra ir pavardės su *-sk-* tipo priesagomis, kurios atsirado slavinant įvairios kilmės lietuvių pavardes. Kaip jau buvo minėta, šiuo nenatūraliu keliu atsirado ir kai kurios pavardės su *-ovič*, *-evič*.

Visos kitos pavardės pavardžių darybos kontekste sąlygiškai gali būti vertinamos kaip „pirminės“. Jų struktūrą lėmė žodžių, iš kurių jos susidarė, darybos procesas.

Būtina pabrėžti, kad šiame straipsnyje trumpai aptarta pavardžių darybos vertinimo problema atspindi tik dalies lietuvių asmenvardžių tyrėjų požiūrį (A. Butkus, V. Maciejauskienė, M. Ramonienė). Antrojo požiūrio atstovai linkę neapsiriboti tikrinio žodžio pakopos darybine analize, skaidydami darinį iki morfologiškai neskaidžios struktūros (plg. Zinkevičius 1977: 235).

Vyrų pavardės. Tiriamame šaltinyje užrašytos 876 vyrų pavardės³. Net 516 iš jų (58,9%) yra sudarytos su lietuviška patronimine priesaga *-aitis* bei jos variantais *-ait*, *-atis*, *-at*. Toliau pavardės pateikiamos pagal priesagos variantų dažnumą.

-aitis (322 pavardės): *Abromatis* 2⁴, *Adomatis* 30, *Akrutatis* 3, *Allįsatis* 3, *Allysatis*, *Andųsatis* 3, *Anusfatis*, *Armonatis*, *Auštįlatis* 2, *Awįsatis*, *Aįsmonatis* 2, *Bajoratis* 8, *Bakatis* 5, *Bakkatis*, *Balcūnatis*, *Baltrunatis*, *Baltruįsatis* 3, *Banatis* 31, *Bannatis* 3, *Barcūsatis* 7, *Barįsatis*, *Bastikatis*, *Beginatis* 5, *Bekeratis*, *Benelatis* 3, *Benulatis*, *Belkatis*, *Blafįkatis*, *Bonelatis*, *Boįsatis* 4, *Bofatis* 3, *Braįsatis* 5, *Braįsatis* 2, *Broįsatis* 3, *Budkeratis*, *Burgįsatis* 2, *Butkeratis* 7, *Buįsatis* 4, *Czelwatis*, *Czeponatis*, *Czeputatis*, *Cįokatis*, *Deiwikatis* 3, *Derwatis* 2, *Dikįsatis*, *Ditįsmonatis*, *Diįsgeratis* 4, *Dolakatis*, *Domantatis* 3, *Domatis*, *Dowatis*, *Dowidatis* 11, *Dudatis* 8, *Duddatis*, *Duįsatis* 3, *Dumatis* 2, *Dumofįsatis* 4, *Dumįsatis*, *Dwaronatis* 4, *Endreįsatis* 24, *Endrulatis*, *Endųsatis*, *Enskatis*, *Enullatis*, *Enįzelatis* 3, *Enįulatis*, *Enfelatis* 4, *Enfelatis*, *Errikatis* 14, *Esfelunatis*, *Gaigalatis* 3, *Gallinatis* 2, *Garnatis* 10, *Gavenatis*, *Gawenatis* 2, *Gemįsatis*, *Gidulatis*, *Girulatis* 4, *Girullatis*, *Grafįsatis*, *Greinatis* 2, *Griagalatis* 7, *Grigatis* 3, *Griggalatis*, *Griggatis*, *Guddatis* 6, *Guderatis*, *Guduratis*, *Jakįsatis*, *Jekįsatis* 2, *Jokubatis* 11, *Jokufįsatis*, *Jonatis* 16, *Jonikatis*, *Jonkatis*, *Jonukatis*

³ Skaičiuojamos tik skirtingų pavardžių lekšemos, nes pasikartojančios pavardės, ypač priklausančios tam pačiam asmeniui, trukdytų susidaryti kiek galima tikslesnį darybos vaizdą. Pasak V. Maciejauskienės, jis svarbus dėl įvairių priežasčių – parodo konkrečios vietos pavardžių darybos bruožus, jį galima palyginti su bendru pavardžių darybos kontekstu (Maciejauskienė 1993: 40).

⁴ Skaičius po pavardės rodo, kiek tokių pavardžių užrašyta šaltinyje.

2, Jonuŝzatis, Joŝzatis, Joŝuatis, Joŝuldatis, Joŝupatis 4, Joŝuwatis 2, Jurgelatis, Jurguttatis, Jurgŝzatis 3, Jurkatis 3, Jurratis, Kairatis, Kanapinatis 2, Kasperatis 2, Kauptatis, Kayratis 2, Kellotatis 17, Kemŝatis, Kerbŝzatis, Ketatis 2, Keydatis 2, Kisŝelatis 12, Kiŝŝkatis, Kleinatis 2, Klibingatis, Kolatis, Krapatis, Krauleidatis, Kriŝzatis 2, Kromatis 7, Kropatis 6, Kroppatis, Kullatis 2, Kummutatis, Kuppratis, Kurpatis, Kurreŝzatis, Kwedderatis, Laiwatis, Lakŝzatis 4, Larinatis, Lebbudatis, Ledatis, Leitwaratis, Lekŝzatis, Lengwenatis, Lengwinatis 2, Lenkatis 4, Lenkneratis, Leŝŝkatis, Lopŝzatis, Loratis 2, Lorenczatis 15, Loŝzeratis, Lukoŝzatis, Lutkatis 2, Macatis 5, Macŝalatis, Macŝzatis, Macŝulatis, Macŝullatis 2, Maldiŝzatis, Maldukatis, Mandwidatis, Marratis, Masatis, Mattukatis, Mauricŝzatis 3, Mecŝullatis, Mercŝzatis 2, Mergimatis, Mertinatis 4, Mertinkatis, Meŝŝkatis 23, Mikatis 2, Mikelatis, Mikkatis, Mikkelatis 3, Mikkutatis 4, Mikkuttatis, Mikolatis 3, Milkeratis 3, Motejatis 2, Motekatis 4, Moŝzatis 2, Naujokatis 3, Nikelatis 3, Nikkelatis 2, Nurmonatis, Nũboratis 2, Obriejatis 3, Obromatis, Palentiinatis, Pecŝzatis, Pellinatis, Penuldatis, Peteratis 7, Petratis 2, Pintatis 2, Piŝŝkolatis 3, Pladdatis, Plauŝŝzinatis 2, Plauŝŝzinnatis, Plutatis 2, Pluttatis 5, Podŝuwatis 3, Ponatis, Ponelatis, Ponulatis, Pracatis 2, Pranatis 2, Prankatis 3, Pranskatis, Praŝzatis 3, Preiekŝzatis, Preikŝzatis 7, Prufatis 3, Pukmonatis, Puknatis 6, Purmonatis, Purratis 3, Puŝlatis 6, Puŝlatis, Pylipatis, Pyplatis, Ramonatis, Raŝŝakatis 2, Rederatis, Reinakatis, Restatis, Rikteratis 3, Roŝzatis 2, Ruddatis 3, Ruddikatis, Rumelatis 5, Rummelatis, Rũwartatis, Sarrapinatis, Sauskojatis, Sedatis 26, Sedlauskatis, Seimatis, Silainatis, Simonatis 9, Skerratis, Skirbŝstatis, Skirputtatis, Sobatis, Spikeratis 4, Sprogatis, Staŝŝzulatis, Staŝŝzullatis, Stenkatis 4, Stepputatis, Stugatis 2, Subergatis, Sudergatis 5, Suldatis, Suttatis, Swillimatis 2, ŝŝakatis 2, ŝŝaltiŝŝzatis, ŝŝamatis 3, ŝŝammatis, ŝŝattatis 6, ŝŝautatis 3, ŝŝedatis 2, ŝŝelmatis, ŝŝelnatis, ŝŝelwatis 5, ŝŝeppaldatis, ŝŝernatis, ŝŝillatis, ŝŝillupatis, ŝŝimatis 12, ŝŝimkatis 2, ŝŝimmatis 2, ŝŝinikatis, ŝŝlaunatis 2, ŝŝneideratis 10, ŝŝrainatis, ŝŝtenkatis, ŝŝtesfulatis, ŝŝteŝŝzullatis, ŝŝtuldorpatitis, ŝŝulmistratis 5, Tautoratis 12, Tenikatis 11, Tennikatis, Tewelatis 8, Ticŝŝkatis 7, Tolksdorpatitis, Tonatis, Tonnatis, Treinatis 2, Tumoŝŝzatis 2, Tumofatis, Tunatis 6, Tunnatis, Turkatis 6, Turkkatis, Urbantatis 6, Urbŝŝzatis 11, Urbŝŝzatŝzatis, Uredatis 5, Uŝŝŝkurratis, Waitekatis, Waittatis, Wallatis 3, Wanuŝŝŝkatis, Wartatis, Wasŝŝilatis, Wederatis 3, Wellikatis 3, Wenuŝŝŝkatis, Widdlatis, Wikswatis 2, Ynŝŝzatis, ŝŝamaitatis 5, ŝŝemaitatis 2, ŝŝentelatis 9, ŝŝillatis, ŝŝweratis, ŝŝwirblatis, ŝŝydatis 2;

-at (132 pavardės): Adomat 15, Allifat, Allyŝat, Bajorat, Banat 3, Bannat 5, Barcŝat, Benelat, Benulat 3, Bertulat, Braŝat 3, Butkerat 4, Czelwat 3, Domantat, Domuŝŝat, Dowidat 5, Dumŝŝat, Dwaronat 2, Endreŝat 9, Endrikat, Enskat, Fiŝŝchat, Gailat, Garnat, Gedrat 2, Girrulat 4, Graŝŝŝat 2, Greŝŝlat, Grigallat 2, Guddat 6, Jegomaŝŝtat, Jeŝŝtikat, Jokubat 2, Jonat 3, Jonekat, Josupat, Joŝŝupat, Jurgat 2, Kalwat, Kaupat 2, Kellautat, Kellotat 4, Killat, Kiŝŝelat 4, Kiŝŝŝkat, Knattat, Koknat, Kolat, Kromat 3, Kropat 2, Kryŝat, Kubutat, Kullat, Kurfŝŝzelat, Lakŝŝŝat, Lekŝŝŝat, Lengwenat, Lenkat 3, Leŝŝŝat, Lopŝŝŝat, Lorat 2, Lorencŝŝat 3, Macat 4, Makkat, Mallulat, Mattikat, Mattiŝŝat, Mattiŝŝat, Mauricŝŝat, Mergimat, Mertinat, Meŝŝŝkat 4, Micŝŝŝkat, Mikkat 2, Mikkelat 2, Mikkutat, Milkerat, Moteŝŝat 3, Moŝŝurat, Nobarrat

2, Norbutat, Nūborat, Palentinat, Paulat 2, Peterat, Plaufžinat, Powilat, Pracat, Preikšjat 8, Puknat, Purat 2, Ramonat 2, Razat, Rederat, Rožat, Rumelat, Sedat 7, Simonat 6, Somelat, Stašjulat 8, Steczunat, Stenkat 4, Sudergat 2, Swillumat, Szelwat 4, Szernat, Szimat, Szimkat, Szlaunat, Szneiderat 8, Szokat, Szulmistrat, Szulžat, Tenikat 3, Tewelat 2, Ticžkat 2, Tomuſat, Tonekat, Treinat 2, Tummoſat, Turkat 2, Urbšjat 3, Wadiſjat, Welleikat, Wellikat, Widrat, ſamaitat 7, ſemaitat, ſentelat 2, ſigat, ſillat, ſydat;

-ait (26 pavardės): Bamelait, Bastekait, Bemelait, Bennelait, Brožait 3, Enſelait 3, Errekait 2, Gidulait, Gudduſžait, Jokubait 2, Jožupait, Jurgait 4, Kalwait 3, Lenkait 3, Lolait 5, Milkerait, Nikkelait, Peterait, Rumelait, Rummelait, Simonait, Somelait, Stašjulait, Tenikait 4, Tewelait, Užkurrait 2;

-aitis (24 pavardės): Adomaitis, Bemelaitis, Bendikaitis, Bražaitis, Brožaitis 3, Gudaitis 2, Jožuaitis, Jurgaitis 6, Jutžaitis, Kalwaitis 9, Kellotaitis, Lolaitis 9, Lorencžaitis, Milkeraitis, Motejaitis, Nikkelaitis, Raczuwaitis 2, Sudergaitis, Szneideraitis, Tenekaitis, Urbžaitis, Uredaitis, Užkurraitis, ſarraitis.

15 pavardžių su priesaga -aitis (ir minėtais jos variantais) turi formantą -uv-: Docžuwatis, Docžuwait, Endruwatis, Endruwaitis, Endruwait 2, Jožuwatis, Lenuwatis 2, Radžuwatis 2, Radžuwat, Raudžuwatis, Smilguwatis, Stippruwait.

Vyrų pavardėse šis formantas yra atsiradęs panašiai kaip ir moterų pavardėse (LPŽ I 278). Moterų pavardėse -uv- yra gana dažnas. Jis traktuojamas kaip refleksas, gautas iš u-kamienių dviskiemenių vyrų pavardžių. Tokio tipo pavardžių pateikia ir V. Kalvaitis „Lietuviškų vardų klėtelėje“ (*Bludžuwaitis, Jožuwaitis* – Kalvaitis 1910: 8, 11), nors Didžiosios Lietuvos asmenvardžių tyrėjai (Z. Zinkevičius, V. Maciejauskienė), taip pat ir Mažosios Lietuvos asmenvardžių tyrėja G. Kiškienė apie formantą -uv- vyrų pavardėse neužsimena. Pasak „Lietuvių pavardžių žodyno“ autorių, „tokie vadiniai žinomi tik iš Vakarų Lietuvos“ (LPŽ I 278).

Palyginus su priesaga -aitis ir jos variantais, visos kitos pavardžių priesagos šaltinyje yra pavienės. Tai deminutyvinės priesagos -utis (-ut), -ik(a)s, -ulis, -elis, -uk(a)s (17 pavardžių): Baltuttis 2, Jožunut, Jožuttis 2, Jožut, Pennuttis, Penuttis 4, Ražutis, Rumelutis, Baſtikas, Deiwiks 2, Maciks, Pauliks 8, Germulis, Germullis, Grigullis 2; Dargelis 2, Pladuks 4; -sk- tipo (16 pavardžių): Albowskis, Biržinskis, Czeczewskis, Jankowskis 3, Jenkowskis, Karpowskis, Mikalowskis, Raboſžauskas, Rakalowskis, Rimofžauskas, Sabrowskis, Sakauskas, Sakaužkis, Szedauskas 2, Sfžedauskis, ſalinskas; patroniminės – lietuviškos -on(i)s, -ūn(a)s (15 pavardžių): Balcžuns 2, Datkuns 7, Daucžuns 2, Docžuns, Sarguns, Seruns, Witkuns, Wildkiuns, Witkiuns, Wittkiuns, Gožonis, Gožons, Gužons, Križons 4, Kryžons 7, slaviška -ovič: Antonawiczas.

Kitos 311 (35,5%) Ragainės apskrities vyrų pavardžių yra sąlygiškai vadintinos „pirminėmis“. Tai:

Adoms 2, Aguttiſžkis, Akstins 2, Akſtins, Aukſžle, Auſtins 6, Awižus, Awižžus 2, Afžmys, Bacžkus, Bajors, Baks 11, Balcžus, Barcžys, Barrucžkis 2, Bartmans, Bart-

myns, Baruczkis 2, Barutzkis, Barfzty 7, Beetkis, Bendiks 4, Benkmons 2, Berens, Berfzkis 2, Betkis 4, Bludžus 20, Bražas 5, Brafas, Bredys 5, Buddrus 3, Budžus, Burba 4, Burblys 4, Czejdis 17, Czerkus, Czinczils, Damalaks, Dangelis, Danys, Daugfzys, Daunus, Derwa, Didkriftys, Dilba, Ditzmons 2, Difelys, Dolaks, Doly, Dominiks, Domininks, Doutelis, Drukneris, Duda 3, Dwily, Dwylys 9, Dyczmons 2, Dytfzmons, Dyfelys, Egerts 12, Eibikis, Elknys, Elksnys 6, Elkfnys, Erkis 2, Friczus, Gaigals 3, Gallinis 2, Gawena 7, Gendrolus, Gerkis 6, Gerkows, Gimus 5, Giwullys, Gloža, Golwin, Greže, Grežlys, Griefzlys, Griežlys 4, Gronebergs, Grosmans, Gružas 5, Gruždas, Gruže, Gudjonis 6, Gurblys, Gurczus, Guža, Gywys, Jankis, Jaudifzkys, Jegals, Jenkis, Juddus, Jukkalis, Juška 9, Kairys 15, Kakfzys 20, Kalkaws 2, Kalkius 9, Kaupa, Kaups, Kebbelys, Kerpe, Kisnerus, Klaudžus, Klosfas, Kokna 8, Kosgalwis 3, Kosgalwys 8, Kraufzus 5, Krepstikis 2, Krybarts, Kubbas, Kubrys 3, Kuczus, Kudžus 22, Kuja, Kundrots 3, Kuras, Kurras 24, Kužabas, Kužabs, Kufabs, Kylys 2, Laius, Laudžus, Laukans, Laukants, Laužas 14, Lekfzewis, Leperts, Lindžus, Ložerys 11, Lofere 7, Loferys 2, Ludkus, Luka 4, Lukofzus 2, Lutkus 10, Lymants 2, Maařweds, Maddys 2, Maifzims 2, Mans, Mantkus, Maskolus, Maurits, Megalys, Merczus 2, Meyeris, Mikklaufas 3, Miklaufas 4, Možurs, Mofurs 6, Mülleris, Naujoks 4, Negražus, Neweikis, Nikklauskas, Nikklauskas, Nikklauskas 5, Niklauskas 4, Nurmons, Nurna 2, Nūalis, Oginskis, Okfas 13, Osvalds, Oswalds, Ofwalds, Ofwaldts 2, Ofwalts, Paczus, Padžus 4, Pakimys, Palapys 2, Palenczus, Paltins 3, Patdžus, Paulifzkis 10, Pafzkus 2, Pekis 4, Pelczus, Peldžus, Pellinis, Pempe 33, Petkus 4, Pladdys 6, Plaufzinis 3, Pliwifzkis 9, Pocžka 4, Poczkus 2, Poczus 4, Podžus 23, Puknus 2, Purkus 2, Puslys, Puřznus 7, Pyragis, Pūczkus, Pūdzus 9, Pūřka 2, Racžys, Ratkis, Raudys 2, Raudžus 2, Rafoks, Relings, Repfzys, Restys 2, Resfys, Restys 3, Rimkus 24, Ringys 13, Rocže, Rocžys 33, Rotkis 3, Rožas, Rudakys, Ruddys 9, Ruikys, Rung 3, Runys, Sauskojis, Schieman, Seefelds, Sibbitys, Siemants, Siemons, Skalik, Skaliks 19, Skalliks 16, Skambraks 5, Skarus 4, Skepenas, Skulczus 15, Skuldžus, Smilgius 2, Sonelis, Sonellis, Spoks, Stakelys, Statkus 2, Steins, Strasdas 4, Strasfus, Sukmons 7, Sutmons 3, Swillims, Sybarta, Šalnas, Šžateika, Šžaudinis, Šžejdis, Šžilgallys 3, Šžilgalys 2, Šžillgallys 2, Šžimkus 3, Šžleiwys, Šžleudys, Šžlokřnys, Šžlonys, Šžlyže 2, Šžmukřts, Šžoriř, Šžorys 6, Šžrederis, Šžukys, Šžukřdys 6, Šžulaks 13, Šžulikis, Šžweds 3, Šžwirkřžlys 3, Šžönwalts, Tenikis, Tenys, Tietkis, Trikojis 6, Tydtkis 4, Tžwirkřžlys, Uppermons, Urbants, Urmons, Uřžballis, Užballis, Waddifzus 2, Wadifzus, Waitfzys, Walantejus 10, Walantejus, Waržas 14, Wasfillus, Wařzkis, Wařkys 3, Weimeris, Werkfnys 2, Widra, Willaufžas, Windžus 12, Wiržbizkis, Wolgemuts, Žabrys, Žalinskys, Želys, Žibriks, Žuks 2, Žygauts 2, Ūkfas.

Iš šios grupės išsiskiria pavardės su priesaga *-iškis* (*Aguttifzkis, Jaudifzkys, Paulifzkis, Pliwifzkis, Wiržbizkis*). Šios priesagos reikšmę nustatyti yra gana sunku. Tais atvejais, kai priesagos *-iškis* vedinys yra iš kito antroponimo, ji gali būti ir patroniminė (Maciejauskienė 1991: 241).

Apibendrinamosios pastabos

XVIII a. pab. – XIX a. pr. Ragainės apskrities šaltinyje užfiksuotų asmenų įvardijimų apžvalga rodo, kad šiuo laikotarpiu Mažojoje Lietuvoje jau nusistovėjęs dvinaris lietuvių įvardijimas vardu ir pavarde. Tipiška įvardijimo formulė: vardas + pavardė.

Vyraujantis vyrų pavardžių struktūros tipas – pavardės su patronimine priesaga *-aitis*, bei jos variantais *-atis*, *-at*, *-ait*. Pavardžių su šia priesaga gausumas Mažojoje Lietuvoje sutampa su šią priesagą turinčių pavardžių dažnumu Didžiosios Lietuvos pietvakarinėje dalyje. Esminis tokio tipo pavardžių Mažojoje Lietuvoje bruožas yra jų unikalumas, palyginus su konkuruojančių priesagų *-onis*, *-ūnas*, *-ėnas* dariniais Didžiosios Lietuvos rytinėje dalyje.

Deminutyvinės Mažosios Lietuvos pavardžių priesagos (*-utis*, *-ikas*, *-ulis*, *-elis*, *-ukas*) yra įvairesnės negu dažnos, bet neįvairios Didžiojoje Lietuvoje randamų pavardžių analogiškos priesagos (*-elis*, *-ėlis*), plg. Maciejauskienė 1993: 96–97.

Ragainės apskrities pavardėms labai būdingi fonetiniai monoftongizavimo (*-aitis/-atis*, *-ait/-at*), galūnių numetimo (*-aitis/-ait*, *-atis/-at*) bei galūnių trumpinimo reiškiniai.

Aptartos XVIII a. pab. – XIX a. pr. Ragainės apskrities pavardės iliustruoja tik nedidelį Mažosios Lietuvos antroponimijos kiekį. Tolesni šių šaltinių (EZA bažnytinių knygų) tyrimai tikrai atskleis ir daugiau lietuvininkų vardyno dėsninųjų, skatins lietuvių istorinės antroponimikos raidą.

Gauta 1999 04 15

LITERATŪRA

- Drotvinas V. 1997: Mažosios Lietuvos vardyno šaltiniai Vokietijos archyvuose. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 38, 81–87.
- Fenzlau V. 1936: Fenzlau W. *Die Deutschen Formen der Litauischen Orts- und Personennamen des Memelgebiets*, Hale / Saale: Max Niemeyer Verlag.
- Gerullis G. 1922: *Die altpreußischen Ortsnamen*, Berlin und Leipzig: Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, Walter de Gruyter u. Co.
- Gottschald M. 1982: *Deutsche Namenkunde*, Berlin–New York: Walter de Gruyter.
- Jonikas P. 1973: Lietuvių studentų pavardės XV–XVIII a. Europos universitetuose. – *Lituanistikos darbai* 3, 201–216.
- Kalwaitis W. 1910: *Lietuwiszkių wardų klėtele su 15000 wardų*, Tilžėje: Spausdinta Otto v. Mauderodės.
- Kiškienė G. 1983: Dėl priesagos lie. *-ait-* pavardžių buv. Rytų Prūsijoje. – *Baltistica* 19(2), 179–183.
- Kiškienė G. 1985: Dėl XVIII a. Prūsijos lietuvių moterų pavardžių. – *Baltistica* 21(1), 37–41.
- Kiškienė G. 1989: Dėl XVIII a. R. Prūsijos dvikamienių lietuviškų pavardžių. – *Baltistica. Priedas* 3(2), 312–314.

- Kiškienė G. 1990: Dėl Rytų Prūsijos XVIII a. lietuvių pavardžių darybos. – *Baltistica* 26(1), 77–82.
- LPŽ I – *Lietuvių pavardžių žodynas* 1, Vilnius: Mokslas, 1985.
- Maciejauskienė V. 1991: *Lietuvių pavardžių susidarymas*, Vilnius: Mokslas.
- Maciejauskienė V. 1993: Kriaunų parapijos XVII–XVIII a. asmenvardžiai. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 32, 34–99.
- Maciejauskienė V. 1993: Lietuvių įvardijimas XIX a. pirmojoje pusėje. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 32, 100–113.
- Maciejauskienė V. 1996: Dėl lietuvių pavardžių su priesagomis *-avičius, -evičius* vertinimo. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 36, 60–70.
- Matulevičius A. 1995: Tilžės apskrities lietuviai ir jų pavardės prieš 3 amžius. – *Lietuvininkų kraštas*, Kaunas: Spindulys.
- Ramonienė M. 1992: Asmenvardžiai – mūsų kalbos dalis. – *Lietuvių kalba mokykloje* 4, Kaunas: Šviesa.
- Salys A. 1983: *Raštai* 2, Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija.
- Skardžius P. 1956: Die Bindevokale in den litauischen zweistämmigen Personennamen. – *Festschrift für Max Vasmer*, Berlin: Verlag Otto Harrassowitz Wiesbaden, 502–509.
- Trautmann R. 1925: *Die altpreußischen Personennamen*, Göttingen: Vandenhoeck u. Ruprecht.
- Zinkevičius Z. 1977: *Lietuvių antroponimika: Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje*, Vilnius: Mokslas.

DIE BILDUNG DER FAMILIENNAMEN VON MÄNNERN IM 18. – 19. JH. IN RAGNIT

Zusammenfassung

Aus einer Analyse der Anthroponymie im Kirchenbuch von Ragnit, geschrieben in den Jahren 1762–1822, geht hervor, daß im 18. Jh. die zweigliedrige Personenbezeichnung schon Norm geworden war.

Die Familiennamen von Männern werden meistens mit dem litauischen Suffix *-aitis* gebildet (516 von 876). Andere Suffixe sind folgende: *-utis, -ikas, -ulis, -elis, -ukas* (17), *-sk-* Typus (16), *-onis, -ūnas* (15), *-ovič* (1). Das Suffix *-ait-* herrscht also in Klein-Litauen vor.

Die deminutiven Suffixe sind in Klein-Litauen mehr differenziert als die häufigen, aber nicht so differenzierten deminutiven Suffixe in Groß-Litauen (*-elis, -ėlis*).

Für die Familiennamen sind folgende phonetischen Erscheinungen typisch: Monophthongierung (*-aitis/-atis, -ait/-at*), Weglassung (*-aitis/-ait, -atis/-at*) und Verkürzung der Endungen.

Die besprochenen Familiennamen zeigen uns nur einen kleinen Teil der Anthroponymie von Klein-Litauen. Weitere Erforschung der anthroponymischen Quellen des EZA (Evangelisches Zentralarchiv in Berlin) können mehr Erscheinungen aus Licht bringen, die für die ganze litauische historische Personennamenforschung sehr wichtig sind.